
דוד הלל וינר

זמן אוביקטיבי וזמן סוביקטיבי בהלכה

לעילוי נשמת אבי מורי שמעון דב וינר ז"ל

ביאור הסוגיא
זמן מצומצם בטל
יסוד הצמצום בהלכות בישול בשבת
דין סחיטה בשבת
ביאור תיחום הזמן
מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא
ביאור התוספות ב"מ (ח' ע"א) לאור יסוד צמצום הזמן
משמעות עקרון הצמצום

הקדמה

במאמרנו זה ננסה לבאר יסוד החורז מספר סוגיות בש"ס. יסוד זה הינו "צמצום הזמן" ע"י ההלכה כפי שיבואר בפנים. אחת הסוגיות הקשורה ליסוד זה הינה הסוגיא בתחילת מסכת ב"מ "אימא תרוייהו בהדי הדדי אגבהוה".

ביאור הסוגיא

את דין המשנה בריש ב"מ האומרת: "שנים אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות ויחלוקו", מעמידה הגמ' כחולק על דינו של ר' יוסי. גישתו של ר' יוסי בספק ממון היתה "א"כ מה הפסיד הרמאי אלא הכל יהא מונח עד שיבוא אליהו".³

הגמ' לאחר מכן מאחדת את השיטות וטוענת שבמשנה אשר בתחילת המסכת יכול ר' יוסי להודות לדין חלוקה שכן לא ברור שפה ישנו רמאי שכן "אימא תרוייהו בהדי הדדי אגבהוה". כלומר, אולי שני הנדונים הרימו יחד את הטלית וממילא אין בהכרח רמאי ופה לא יאמר ר' יוסי "א"כ מה הפסיד רמאי".

על ביאור זה של הגמרא שאל הגר"א שפירא שליט"א, הלא דין ידוע הוא כי "אי אפשר לצמצם" דהיינו אין אפשרות שיהיה זמן מדוייק בו ירימו שניהם בדיוק באותו חלקיק שניה.⁵

---

¹ ב' ע"א.

² ג' ע"א.

³ ב"מ ל"ז ע"א.

⁴ שיעורי הגר"א שפירא, שיעור ב' (עמ' מ"ז).

נראה לישב את קושיתו של רבינו על פי הגמרא בדף ט' ע"א. הגמרא שם פוסקת:

"טלית שהיא מונחת חציה על גבי קרקע וחציה על גבי עמוד ובא אחד והגביה חציה מעל גבי קרקע ובא אחר והגביה חציה מעל גבי עמוד, הכי נמי דקמא קני ובתרא לא קני הואיל ויכול לנתק ולהביא אצלו? [כלומר פסיקת הגמרא ששניהם יקנו]".

וביאר דין זה רש"י:

"אם כן יש חילוק בשנים שהגביהו מציאה זה מכאן זה מכאן בין מקום גבוה למקום נמוך דהיכא דשני ראשיה מונחים בקרקע אין הגבהת של ראשון קונה כולה שאין יכול לנתקו ולהביאו אצלו מתוך שהוא ארוך ומונח בקרקע כל מה שהוא נותקו ומושכו אחריו נגרר הוא על גבי קרקע והיכא דאחד מראשיה גבוה כגון בראש החמור או על גבי עמוד המגביה תחילה ראש שעל גבי קרקע קונה כולה ואנן לא אשכחן תנא דמפליג".

הזה אומר כל עוד חלק מהטלית על גבי קרקע ולאחר זמן מה הרים שני מהצד השני זכו שניהם בטלית. אי לכך אין פה דקדוק זמן מקסימלי בגדר "אי אפשר לצמצם" אלא ישנם פה מספר שניות אשר אפשרי בהחלט שבפרק זמן זה שני האנשים ירימו את הטלית.

התוס' שם שאלו מנין ברור לנו הדין שאכן שניהם יקנו. רש"י תירץ שאלה זו על ידי כך שאין לנו תנא המסייג את משנתנו, ברם תוס' שלא נסתפקו בתירוץ זה שכן אולי ביאור המשנה כולה שונה ויתבאר שישנה אוקימתא במשנה, וא"כ ניתן לומר שיש בעיה בקנין שתלוי במקום גבוה ונמוך, נתקשו התוס' ונשאר בצ"ע.

ננסה אנו ליישב את שאלת התוס' בעזרת כלל בהלכה אותו ננסה להוכיח.

זמן מצומצם בטל

הגמרא במסכת סוטה⁵ מצטטת משנה ממסכת חלה ודנה בה. המשנה אומרת:

"ר"א אומר חלה ניטלת מן הטהורה על הטמאה. כיצד? שתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתו ונותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף וחכמים אוסרין".

⁵ ע"פ המשנה בכורות י"ז ע"א.

⁶ ב"מ ט' ע"א ד"ה דאי.

⁷ דף ל' ע"א.

ישנה פה דילמה. מחד יש צורך לתרום מן המוקף דהיינו שהחלה תהיה צמודה לשאר העיסה, ומאידך אסור לה להיטמא.

א"כ כיצד תיגע החלה בעיסה הטמאה ותשאר טהורה?

על כן מניחים פחות מכביצה עיסה טהורה בין העיסה הטמאה לחלק שיופרש לחלה, שכן פחות מכביצה מקבל טומאה אך לא מטמא⁸. ברם בברייתא שם נאמר שלרבי אליעזר ניתן להניח אף כביצה, שכן הטמאה הינה ראשון לטומאה והאמצעית תהיה שני לטומאה ואין שני עושה שלישי לטומאה בחולין, ומיד לאחר קריאת השם חלה יפרידו את החלה מהשניה לטומאה, ובכך לא תקבל טומאה לאחר היותה תרומה-חלה.

דין זה תמוה, והלא בשעת קריאת השם לחלה (כשאומר על החלק שהופרש לצורך חלה "הרי זה חלה") היא היתה צמודה לחלק העיסה הטהורה (שנהפכה לשני לטומאה), והוא היה צמוד לעיסה הטמאה (ראשון לטומאה), שאל"כ אין זה מן המוקף, וא"כ החלה הינה שלישית לטומאה והיא טמאה (שכן שני לא עושה שלישי לטומאה רק בחולין, אבל בתרומה עושה, וכאן כבר חלה על החלה קדושת תרומה) מאחר וקרא שם. אם כן מה יעזור אחר כך להפריד את החלה, והלא מיד עם קריאת השם בחלקיק השניה בה עוד לא הופרדה נטמאה ומה הועילו חכמים בתקנתם?

אלא נראה, שזמן אותו מנסים אנו לצמצם ולמנוע, ותחום הוא בין בתחילה ובין בסוף, כמו בסוגינתנו שמתחילה לא היה ראוי לקבל טומאה ולבסוף כבר לא נגע בטומאה, מחשיבה ההלכה כזמן שאינו וממילא לא היה זמן בו החלה כבר נקרא לה שם וטומאה נגעה בה.

יסוד זה חורז הוא הרבה הלכות, ננסה לעמוד על חלקן. נשתדל בעז"ה לעמוד לאחר הוכחת יסוד זה על משמעותו ההגיונית והרוחנית.

יסוד הצמצום בהלכות בישול בשבת

בשו"ע נפסק:

"מיחם שפינה ממנו מים חמין מותר ליתן לתוכו מים צונן מרובים כדי להפשירן. ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שמתחממין הרבה".

על סיום דברי מרן באה הגהת הרמ"א:

"הגה ואם המים מרובים כל-כך שאי אפשר שיתבשלו רק שיפיגו צנתן אפילו בכלי ראשון שרי רק שלא יהיה על האש".

⁸ רש"י שם.

⁹ א"ח סי' שי"ח סעי' י"ב.

כלומר אף לכלי ראשון מותר ליתן הרבה מים קרים שכן לא יתבשלו הם אלא יקררו את המים שבכלי הראשון, זאת בגלל כמותם הגדולה של המים הקרים.

את היתר הרמ"א סייג בעל המשנה ברורה¹⁰:

"ואם המים מרובים קאי אצונן לתוך חמין, וכן אם חמין לתוך צונן היה הצונן מרובים שרי ועיין בחיי אדם שכתב דבצונן לחמין דווקא ששופך בשפיכה גדולה הכל בפעם אחת אבל מעט מעט אסור לערות שהרי מבשל תיבף ומה יועיל מה שמצטנן אחר כך".

פסק זה צריך עיון שהרי אף בשפיכה גדולה הטיפות הראשונות יתבשלו בטרם ישפכו כל הנוזלים הקרים? לפי דברינו מתבאר הדבר. כאשר מעשיו גורמים שישפכו הנוזלים בזמן אחד אזי חלקיק הזמן אותו מנסה השופך למנוע בטל, וא"כ אין כאן רגע בו ישנו בישול לטיפות הראשונות. אכן פה מלכתחילה המים היו קרים וכן לבסוף ע"כ זמן זה היה תחום מתחילה ולבסוף.

דין סחיטה בשבת

במסכת שבת¹¹ מופיע:

"כבשים שסחטן אמר רב לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור, ושלקות בין לגופן בין למימיהן מותר, ושמאל אמר אחד זה ואחד זה לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור, רבי יוחנן אמר אחד כבשים ואחד שלקות לגופן מותר למימיהן חייב חטאת".

דין זה הביאו מרן בשו"ע¹² להלכה:

"מותר לסחוט אשכול ענבים לתוך קדירה שיש בה תבשיל כדי לתקן האוכל דהוה ליה משקה הבא לאוכל וכאוכל דמי אבל אם אין בה תבשיל אסור".

הוה אומר אם מהסחיטה ישאר נוזל שלא יבלע באוכל אזי אסור לסחוט אך אם יבלע כל הנוזל באוכל ויחזור להיות מוצק אזי אין פה סחיטה למרות שבזמן שבין היותו באשכול לבין המצאתו בתבשיל היה היוצא מן האשכול נוזל, זמן הביניים בטל הוא. אמנם אם ישאר מהנוזל היוצא מהענבים בקדירה כאשר אין תבשיל, הדבר אסור, שכן אין זה כבר בגדר זמן מצומצם שבוטל. על מנת שיבטל הזמן המצומצם יש צורך שיתחם הזמן גם בתחילתו וגם בסופו. ע"כ סחיטה שלא תחזור להיות מוצק תחשב סחיטה.

¹⁰ ס"ק פ"ג.

¹¹ דף קמ"ה ע"א.

¹² אר"ח ס' ש"כ סע' ד'.

ביאור תיחום הזמן

היסוד שהנחנו הינו מסויג. צמצום הזמן לא יחול בכל מקרה. צמצום זה יחול רק כשישנו תיחום משני הצדדים ובמטרה לצמצם את זמן הביניים. ע"כ בטומאה מרצון כשישנה אפשרות למנעה אך אין רצון בכך תחול הטומאה, בניגוד למציאות שראינו לעיל בדין הפרשת חלה¹³.

ענין תיחום הזמן מתבאר בסוגיא¹⁴ בענין שאילה בבעלים. על מנת שהשואל יהיה פטור מטעם "בעליו עמו" יש צורך שקודם יבואו הבעלים ואח"כ פעולת השאילה. הגמרא שם דורשת שהזמן של השאילה והבעלים בהעמדת פרוש המשנה יהיה בצמצום הזמן. את מלות המשנה "השואל את הפרה ושאל בעליה עמה" מפרשת "עמה ממש". שם אין תיחום של זמן מלאחריו ומלפניו. לאחר שבאה הפרה לידי השואל מגיעה מציאות הבעלים ולא מופסקת מציאות הפרה אצל השואל כך שתמיד במקרה זה הפרה קדמה, וכן להיפך אם קדמו הבעלים גם אם תבוא אח"כ הפרה לידי השואל תמיד תקדם במקרה זה מציאות הבעלים. ע"כ כשבאה הגמ' לפרש את הביטוי "ושאל בעליה עמה" לא היתה לגמ' ברירה אלא להבין שמדובר בזמן מצומצם שכן כפי שבארנו פה אין תיחום גם מתחילה וגם לבסוף וע"כ לא יבטל הזמן המצומצם, והיה צורך להעמיד באוקימתא שהפרה והבעלים יושאלו לשואל באותו הזמן "דאמר ליה את גופך לא תישאל עד שעת משיכת פרתך".

מיגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצי לכולי יומא

בדרך זו פסק התוס'¹⁵ את היחס ל"מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא". בין השמשות אוסר לקראת היום אליו נכנסים אך לא אוסר הוא בסוף השבת לקראת היו"ט שלאחריו שכן שייך הוא לשבת. מהו החילוק בין בין השמשות של יום שישי האוסר לשבת, לבין בין השמשות שבין שבת ליום טוב שחל ביום ראשון שלא אוסר ליו"ט?

עונה התוס', שבבין השמשות ביום שישי מצפים לשבת וא"כ זמן זה בטל לשבת ואוסר לכל השבת ברם לקראת יו"ט מצפים אנו להתיר את המותר ליו"ט, ורק נמנעים אנו מלעשות פעולות אלו בבין השמשות שמא עדיין שבת. בזמן זה אנו מצפים לצאתה של השבת ולכניסת יו"ט. באם ידענו שכבר נכנס יו"ט היינו עושים את המלאכות המותרות ביו"ט. ע"כ אין זמן זה שבתחילת יו"ט נחשב כזמן שבגיננו יוקצה כל היום אלא כזמן בטל, המוגדר משני עבריו מחד שבת ומאידך יו"ט. ע"כ אין זמן זה אלא כבטל ליו"ט ולא מקצה הוא לכולי יומא. יוצא דופן הוא יום טוב

¹³ כמבואר בסוגית "רבי חנינא סגן הכהנים" (פסחים י"ד ע"א).

¹⁴ ב"מ צ"ד ע"ב.

¹⁵ ביצה ד' ע"א ד"ה 'נימא'.

שני של גלויות בשמחת תורה שבו נויי הסוכה אסורים מהיום הקודם. את הסיבה לחריגה הזו מבאר התוס' בכך שבבין השמשות בפועל יושבים בסוכה – אם כן זמן זה נשלט בידי אדם ומשתמשים בו ואין מטרה לצמצמו ועל כן אינו בטל. הדין בסוכה מוכיח שדין המוקצה לא קיים כיון שהוקצה רק ע"מ שמדובר בשבת ולא ביו"ט וע"כ לגבי יו"ט אין דין מוקצה. אילו היה הדבר כך הסוכה ג"כ היתה מותרת בתשיעי של סוכות מאותה הסיבה. מסתבר שהדין קיים מצד התיחסות לבין השמשות זה כזמן התחום משני עבריו והשאלה היא האם אנו במטרה לצמצמו ואזי יהיה בטל או שמא אנו משתמשים בזמן זה וע"כ זמן זה אינו בטל ומקצה הוא לכל היום הבא אחריו.

ביאור התוס' בב"מ לאור יסוד צמצום הזמן

ליסוד זה יסכים התוס' בב"מ¹⁶ שזמן מצומצם בטל ועל כן הטלית תהיה שייכת לשני המרימים שכן זהו זמן הלכתי שווה וממילא מציאותו שווה. אם לא כן היינו אומרים שהראשון שהרים חלקית את הטלית יחשב רק כעמוד ויבא השני ויקנה את הטלית כולה. כך מתבאר בהו"א בגמ' שם לגבי חרש ופיקח שרק הגבהה לאחר שהטלית מוגבהת יש בה אפשרות לקנין. בגלל ביטול זמן הביניים אומרים אנו ששניהם קונים את הטלית שכן שניהם היו באותו "זמן הגבהה".

הטלית עברה ממציאאות שכולה בקרקע למציאות שכולה מוגבהת ע"י שני האנשים. שלב ההגבהה היה תחום משני צידיו ומטרת הצדדים זהה לצמצם כמה שניתן את זמן הביניים ע"מ להגביה את הטלית. ע"כ הזמן עכשוו מצומצם והרי הם "בהדי הדדי אגבהוה".

משמעות עקרון הצמצום

נראה כי העקרון האומר שהזמן התחום משני צידיו כשרצון האדם לצמצמו בטל, משמעות רבה לו. אין ההלכה תלושה מהמציאות, ופסיקת ההלכה במציאות ש"לא ניתנה התורה למלאכי השרת"¹⁷ אינה בדיעבד. כך יצר הקב"ה את עולמו ונתן לאדם לשאוף למילוי מטרותיו ואף זמן הביניים אשר בתוך שאיפותיו בטל הוא והכל, מתחילה עד סוף, דבר אחד הוא¹⁸.

¹⁶ ח' ע"א ד"ה 'דאי'.

¹⁷ ברכות כ"ה ע"ב.

¹⁸ עיין במהר"ל, נצח ישראל פרק י"א לגבי פיקח ונתחורש וחזר ונתפקח – כאילו פיקח מתחילה ועד סוף.

דורון גרינברג

מחלוקת סומכוס וחכמים בממון המוטל בספק

פתיחה
הבנת חזקת מרא קמא
סתירות בהבנת דברי סומכוס
יישוב הסתירה וביאור מחלוקת סומכוס וחכמים

פתיחה

קיימת מחלוקת מפורסמת בדין ממון המוטל בספק בין סומכוס לחכמים כאשר סומכוס אומר יחלוקו וחכמים אומרים "המוציא מחבירו עליו הראיה".

מחלוקת זו מופיעה בכמה מקומות בים התלמוד, וישנה, לכאורה, סתירה בדברי סומכוס.

במאמר זה ננסה להציג את שורש המחלוקת בין סומכוס לחכמים, התלוי - לענ"ד - בהבנת מושג המוחזקות. גם הסתירות בדברי סומכוס יתבררו עפ"י הבנה זו.

לטובת הענין, נתחיל לעסוק בחזקת מרא קמא ומתוך זה הדברים יבוארו בע"ה.

הבנת חזקת מרא קמא

ישנן שתי דרכים להבין את חזקת מרא קמא.

ניתן להבין את החזקה כחזקה של איסורים - "העמד דבר על חזקתו", כלומר כשם שבעבר ראובן היה בעל הדבר כך גם במצב של ספק ישנה הנהגה שנעמיד את הדבר בחזקתו הקודמת אצל ראובן.

ברם, ניתן ללמוד את חזקת מרא קמא כחזקת ממון של מחזיק בממון מול מוציאו ו"המוציא מחבירו עליו הראיה", כלומר כיוון שבעבר הדבר היה בחזקת ראובן הוא מוגדר המחזיק גם כעת וחבירו מוציא ו"המוציא מחבירו עליו הראיה". הסברא ל"המוציא מחבירו עליו הראיה" מובאת בבבא קמא והיא "דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיאי" - אדם שכואב לו="המוציא מחבירו", הולך לרופא="עליו הראיה", וגם כאשר הבעלים הראשונים אינם מחזיקים עוד בדבר, יש לנהוג ע"פ אותה סברא.¹

¹ בבא קמא מ"ו ע"ב.

² שתי הבנות אלה מצאנו בקונטרס הספקות כלל א', וז"ל: "וראוי להתבונן חזקת מ"ק בממונא מגלן דאולינן בתרה בשלמא חזקת ממון מהסברא שמיע להו כדאמרי בריש הפרה סברא הוא וכו'. אבל חזקת מ"ק שאין שום אחד מוחזק בו שיד שניהן שוה בו מגלן דלוקמה בחזקת מ"ק ועל אידך שדינן לאתניי ראה. ואפשר לומר דחזקת מ"ק בממון מכח חזקה קמייתא דאיסורא הוא דאתיא. וכמו דבכל ספק איסורא

ונראה לומר שבשתי הבנות אלה נחלקו סומכוס וחכמים וכפי שיבואר בהמשך בע"ה.

סתירות בהבנת דברי סומכוס

סוגיות ממון המוטל בספק מופיעות מספר פעמים בגמרא, ונראה לכאורה שישנן סתירות בהבנת דברי סומכוס.

ההבדל הראשון שיש לתת ליבנו אליו הוא בהעמדת דברי סומכוס.

מקור אחד שבו מופיעים דברי סומכוס הוא במשנה במסכת בבא מציעא³ האומרת:

"המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר עד שלא מכרתי וזה אומר משלקחתי יחלוקו."

וז"ל הגמ':

"אמאי יחלוקו וליחזי ברשות דמאן קיימא וליהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה, א"ר חייא בר אבין אמר שמואל בעומדת באגם שפחה נמי דקיימא בסימטא, ונוקמה אחזקת דמרא קמא וליהוי אידך המע"ה, הא מני סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין בלא שבועה, אימור דאמר סומכוס בשמא ושמא בכרי וברי מי אמר אמר רבה בר רב הונא אין אמר סומכוס אפילו בכרי וברי, רבא אמר לעולם כי אמר סומכוס שמא ושמא אבל ברי וברי לא אמר, ותני זה אומר שמא עד שלא מכרתי וזה אומר שמא משלקחתי".

התוספות בד"ה "הא מני סומכוס היא" מדייק מחסרון המילה "אלא", המבטאת שינוי בהעמדה, שמשמע שגם לסומכוס מדובר שהולד באגם, אך אם הולד ברשות אחד מהם הדין יהיה המוציא מחבירו עליו הראיה.

על העמדה זו בדברי סומכוס ניתן להקשות משני מקורות:

(א) המשנה בדף צ"ז ע"ב אומרת:

"זה אומר איני יודע אם שאולה אם שכורה וזה אומר איני יודע יחלוקו".

מעמידין הדבר בחזקת מה שהיה מתחילה קודם שנולד הספק בין להתיירא בין לאיסורא כדיליף בפ"ק דחולין ה"ג בממון כשנולד בו ספק אם הוא של ראובן או של שמעון מעמידין אותו בחזקת מי שהיה מתחילה... ואפשר עוד לומר דחזקת מ"ק בממון לא מח"ק דבאיסורי אתיא דממונא מאיסורא לא ילפינן בכה"ג. וחזקת מ"ק מעין חזקת ממון ממש היא דכמו דבחזקת ממון הסברא נותנת שאין להוציא הימנו בלי ראיה. ה"נ אין להוציא מחזקת מ"ק בלי ראיה דכל שידוע שהיתה שלו מתחילה אף שהוא עומד ברשות הורבם או באגם כי גזא דבעלים איתא. וחשבינן ליה כאלו עדיין הוא מוחזק דדל ספקא מהכא תשאר ביד הבעלים הראשונים.³
דף ק' ע"א.

- כלומר, במקרה ששומר קיבל שתי פרות אחת בתורת השאלה שחייב במותה ואחת בתורת שכורה שפטור במותה ופרה אחת מתה ואין ידוע איזו היא, סומכוס פוסק שיחלוקו למרות שהשומר מחזיק בכספו.

(ב) המשנה בב"ק⁴ אומרת:

"שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד".

ובגמ' הובא:

"אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה".

גם כאן צריכים אנו להבין, מדוע סומכוס אומר יחלוקו הגם שהכסף נמצא בידי הנתבע ולא באגם.

התוספות (ב"מ ק' ע"א ד"ה "הא מני סומכוס היא") מתרץ שבמשנה בדף צ"ז ע"ב מדובר בטענת שמא ושמא ולכן יחלוקו, אולם לפי תירוצו זה יוצא שלרובא שמעמיד את סומכוס רק בשמא ושמא היה ניתן להעמיד את המשנה גם כאשר הולד ברשות אחד מהם, וקשה שהרי אין זכר לכך בגמרא.

הרי"ף אכן מביא את מהלך הגמ' ואת סומכוס ומדבריו ניתן להבין שסומכוס מדבר דווקא כאשר הולד באגם, אך אם נמצא ברשותו של אחד מהם הדין יהא המוציא מחבירו עליו הראיה. ברם, בניגוד לתוס', הרי"ף אינו מחלק במקרה שהולד נמצא ברשות אחד מהם בין טענת ברי לטענת שמא ונראה שגם בטענת שמא ישאר הולד אצל המחזיק בו, וממילא צריכים אנו לתרץ את הסתירה בהעמדת דברי סומכוס.

אכן, תוס' במסכת ב"ק⁵ סובר שגם בשמא ושמא לסומכוס הממון ישאר אצל מחזיקו, ולכן נדחק לפרש את המשנה לפי ר"ע ובעומדת באגם, דבר שאין לו זכר בגמ'. בנוסף לכך, תוס' נשאר בקושיה לפי הבנתו את סומכוס, מדוע אומרים שאין המשנה בדף ל"ה, תואמת את דעת סומכוס, הרי ניתן להעמיד אותה בעומד בביתו או כר' ישמעאל שיש לפנינו חוב כספי והנתבע מוחזק בכספו ואז גם לסומכוס המע"ה.

הבדל נוסף בדברי סומכוס שיש לעמוד עליו הוא ביחס לטענות.

⁴ דף מ"ו ע"א.

⁵ דף מ"ו ע"א ד"ה "שור שנגח את הפרה".

המשנה בב"ק אומרת:

"שור שהיה רודף אחר שור אחר והחזק זה אומר שורך הזיק זה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראיה...".

ובגמ' מובא:

"אמר רבי חייא בר אבא זאת אומרת חלוקים עליו חביריו על סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין, א"ל ר' אבא בר ממל לר' חייא בר אבא אמר סומכוס אפילו ברי וברי, א"ל אין אמר סומכוס אפילו ברי וברי...".

וקשה, מדוע לא מובאת כאן דעת רבא הסובר שסומכוס אמר את דין יחלוקו רק בשמא ושמא, אך בברי וברי המוציא מחבירו עליו הראיה כמשנה.

ישוב הסתירה וביאור מחלוקת סומכוס וחכמים

נראה לומר שסומכוס מבין שדין מוחזק בממון פועל בדומה לחזקה של איסורים – "העמד דבר על חזקתו". הבנה זו יש בה כדי ליישב את הסתירות בדברי סומכוס.

ב"מחליף פרה בחמור וילדה" הספק הוא של מי הולד לכן יפסוק סומכוס יחלוקו רק כאשר הולד באגם, אולם אם אחד הצדדים מחזיק בו יפסוק סומכוס "העמד דבר על חזקתו", וישאר אצל המחזיק בו.

ברם, בשני המקרים האחרים אין "מוחזק" בממון, שהרי שם הספק הוא האם יש חיוב ממוני על בעל השור או השומר וברור של מי הכסף ולגבי הספק בחיוב לא שייך לומר "העמד דבר על חזקתו" כי הספק הוא לא בגוף הממון של מי הוא אלא האם נוצר חיוב ממוני ואין חזקת אדם לפטור.

לכן, גם כאשר הכסף נמצא בחזקת בעל השור או השומר ואפילו בטענת ברי הדין יהיה לכו"ע לסומכוס יחלוקו.

חכמים, לעומת זאת, סוברים שדין מוחזק בממון פועל מסברת "דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא", ולמוציא מחבירו כיוון שכואב לו

⁶ דף ל"ה ע"א.

⁷ ולרבא גם אם הולד באגם אם המוכר טוען ברי "מוקמינן לה אחזקה דמרא קמא" ורק בטענת שמא יחלוקו.

עליו להביא ראיה, וממילא גם בספק חיוב שרוצה להוציא מחבירו, עדיין לחכמים יש מוחזק בממון והמוציא מחבירו עליו הראיה⁸.

עתה יושבו, אם כן, כל הקושיות.

לסיכום, לפי סומכוס דין מוחזק בממון פועל בסגנון חזקת איסורים של "העמד דבר על חזקתו".

ולפי חכמים דין מוחזק בממון פועל מסברת "דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא".

---

⁸ נראה לומר שגם את חזקת מרא קמא הבינו חכמים על פי אותה סברא, שהרי "העמד דבר על חזקתו" היא חזקה באיסורין ואנו לא באיסורין עסקינן.